

NATALIIA TSEKH¹
Biblioteka Narodowa
ORCID 0000-0003-0094-4581

STARE DRUKI CYRYLICKIE Z XVII-XVIII WIEKU Z CZERNIHOWSKIEJ DRUKARNI CYRYŁA TRANKWILIONA STAWROWIECKIEGO I DRUKARNI KLASZTORU ŚWIĘTEJ TRÓJCY W ZBIORACH BIBLIOTEKI NARODOWEJ

Old Cyrillic prints of the 17th-18th centuries from the Chernihiv printing house of Cyril Tranquillon Stavrovetsky and the printing house of the Holy Trinity Monastery in the collection of the National Library

Abstract

The largest collection of Cyrillic prints in Poland is held in the National Library. Works originating from Chernihiv typography constitute an important part of this collection. The first printing house in this region was founded by Cyril Tranquillon Stavrovetsky. He printed his own religious works. His activity was continued by Lazarus Baranovich, who also established a printing house to print his own works. He founded it at the Holy Trinity Monastery in Chernihiv, and after his death, typography thus continued to function at the monastery and contributed to the dissemination of secular and religious literature.

Keywords: old prints, Cyrillic, Chernihiv, printing houses, National Library

Abstrakt

Największa w Polsce kolekcja druków cyrylickiej znajduje się w Bibliotece Narodowej. Ważną część tego zbioru stanowią dzieła, pochodzące z typografii czernihowskich. Pierwszą drukarnię w tym regionie założył Cyryl Trankwillion Stawrowiecki. Drukował on własne dzieła o charakterze religijnym. Kontynuatorem jego działalności był Łazarz Baranowicz, który również założył drukarnię w celu drukowania dzieł własnych. Swoja oficynę ufundował przy klasztorze p.w. Świętej Trójcy w Czernihowie, dzięki czemu po jego śmierci typografia nadal działała przy klasztorze i przyczyniła się do rozpowszechniania literatury świeckiej i religijnej.

¹ Nataliia Tsekh, absolwentka historii na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Bibliotekarz w Zakładzie Starych Druków Biblioteki Narodowej. Zainteresowania naukowe: historia książki, drukarnictwo cyrylickie, dzieje zakonu bazylianów. E-mail: natatsekh60@gmail.com.

Słowa kluczowe: starodruki, cyrylica, Czernihów, drukarnie, Biblioteka Narodowa

W zbiorach Biblioteki Narodowej znajduje się wiele cennych księzek związanych z dziejami Rzeczypospolitej. Dzieła te podkreślają wielokulturowość i otwartość państwa na różne prądy naukowe. Księgi były drukowane w języku łacińskim, polskim, niemieckim i ruskim. Część zachowanych ksiąg, wytłoczonych czcionką cyrylicką, pomaga pogłębić wiedzę nad dziejami wyznawców prawosławia i grekokatolicyzmu oraz zastanowić się nad instytucjami wyznaniowymi i prywatnymi, do których księgi trafiały w ciągu wieków.

W 2004 roku ukazał się *Katalog Druków Cyrylickich XV-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Narodowej* Zofii Żurawińskiej i Zoji Jaroszewicz-Pieresławcew (dalej: *Katalog Druków Cyrylickich*). Jest to efekt wieloletniej pracy badawczej pracowników Zakładu Starych Druków Biblioteki Narodowej², którzy na przestrzeni ostatnich lat zajmowali się identyfikacją oraz uporządkowaniem zasobu. Pierwsze prace badawcze nad drukami cyrylickimi miały miejsce po drugiej wojnie światowej, jednak ze względu na specyfikę czcionki napotykały na pewne trudności, uniemożliwiające sprawne działanie badawcze³. Pracę nad drukami cyrylickimi komplikowały przede wszystkim problemy z odczytywaniem podstawowych informacji, takich jak tytuł dzieła, rok i miejsce jego wydania, brak podstawowej literatury pomocniczej.

Katalog Druków Cyrylickich rejestruje największy zbiór druków tłoczonych czcionką cyrylicką w Polsce. W Zakładzie Starych Druków Biblioteki Narodowej odnotowano 514 dzieł w 493 woluminach⁴. Kolekcja starodruków cyrylickich w Bibliotece Narodowej jest zbiorem otwartym, który systematycznie powiększa się nadal o cenne zabytki piśmiennictwa. Najwięcej z omawianych druków pochodzi z dawnej Biblioteki Kapituły Grekokatolickiej w Przemyślu – 210 egzemplarzy⁵. Kolejnym ważnym zbiorem są cyrylika, posiadające proveniencję Biblioteki Ordynacji Krasieńskich – 60 druków⁶. Wśród omawianych ksiąg tematycznie przeważa treść religijna – głównie są to księgi liturgiczne prawosławne i grekokatolickie, dzieła polemiczne, przybliżające spory religijne, mające miejsce po unii brzeskiej (1596) oraz druki o tematyce świeckiej – elementarze, gramatyki, leksykony.

W zbiorach Książnicy Narodowej znajdują się dzieła pochodzące z najważniejszych drukarni tłoczonych cyrylicą tamtego okresu⁷, również z północno-wschodnich ziem Rzeczypospolitej. Na terytorium Korony znajdowało się województwo czernihowskie ze stolicą

² Na szczególne wyróżnienie zasługuje Maria Błońska, autorka artykułu *Polonica cyrylickie XV-XVIII wieku, czyli o drukach cyrylickich wydawanych w państwie polsko-litewskim*. Podczas swojej pracy w Zakładzie Starych Druków Biblioteki Narodowej zdobyła fachową wiedzę na temat książki drukowej tłoczoną cyrylicą.

³ M. Błońska, *Polonica cyrylickie XV-XVIII wieku, czyli o drukach cyrylickich wydawanych w państwie polsko-litewskim*, w: *Z badań nad dawną książką*, red. P. Buchwald-Pelcowa et al., t. 2, Warszawa, 1993, s. 433-506.

⁴ *Katalog Druków Cyrylickich XV-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Narodowej*, oprac. Z. Żurawińska, Z. Jaroszewicz-Pieresławcew, Warszawa 2004, s. 10.

⁵ Tamże, s. 13-14.

⁶ Tamże, s. 14.

⁷ Stan największych kolekcji poszczególnych drukarni w BN przedstawia się w następujący sposób. Liczną grupę – 50 tytułów – stanowią dzieła z terenów rosyjskich, w tym przede wszystkim z drukarni moskiewskich; 47 tytułów pochodzi z oficyn Wielkiego Księstwa Litewskiego, głównie z Wilna i Supraśla. Najliczniejszym zbiorem są druki cyrylickie z terenów dawnych województw ruskich – 273 tytuły, przede wszystkim są to dzieła z oficyn lwowskiej, kijowskiej, uniowskiej czy poczajowskiej. Zob. *Katalog Druków Cyrylickich XV-XVIII wieku*, s. 16.

w Czernihowie⁸, gdzie prężnie rozwijało się drukarstwo. W zbiorach Biblioteki Narodowej odnotowano sześć druków pochodzących z Czernihowa, dwa z nich zostały wydrukowane w XVII wieku, pozostałe ukazały się w XVIII wieku w drukarni klasztoru pw. Świętej Trójcy w Czernihowie⁹.

Trzeba zaznaczyć, iż w pierwszej połowie XVII wieku w stolicy województwa czernihowskiego powstała tzw. „wędrująca” drukarnia Cyryla Trankwiliona Stawrowieckiego. Jak podaje Alodia Kawecka-Gryczowa, działała ona w latach 1626-1646 i wydawała tylko dzieła jej właściciela¹⁰.

O oficynie Cyryla Trankwilliona Stawrowieckiego nie wiadomo zbyt wiele. Cyryl Trankwillion Stawrowiecki był archimandrytą w unickich klasztorach w Uniowie, Poczajowie i Czernihowie¹¹. Swoją działalność drukarską rozpoczął, będąc hieromnichem¹² w klasztorze prawosławnym. W 1619 roku wydał dzieło mocno krytykujące życie ówczesnego duchowieństwa. Było to *Evangelie Ucitelnoe albo kazania na niedziela przez rok*, za co w 1627 roku został potępiony przez metropolitę kijowskiego Hioba Boreckiego, a jego dzieło miało zostać spalone publiczne na mocy ukazu cara Michała Romanowicza i patriarchy Filareta¹³. Warto wspomnieć, że pouczenie zawarte we wspomnianej *Evangelie Ucitelnoe*, wcale nie ograniczało się wyłącznie do kompilacji znanych Stawrowieckiemu tekstów z innych Ewangelií pouczających. O fakcie, że Cyryl Trankwilion nie tylko wykorzystał dostępne mu teksty, ale również wniósł wiele własnych elementów, świadczy brak jednolitości pouczeń¹⁴. Kaznodzieja poszerzył prawosławną ofertę o dzieło dogmatyczno-religijne, w którym bronił prawosławnego pojmowania życia zakonnego, kultu ikon i świętych, a odrzucał nowinki religijne. Prowadził polemiki religijne inaczej niż duchowni prawosławni w I połowie XVII wieku, gdyż spokojnie prezentował argumenty, bez wrogości do innych wyznań. Reakcja duchowieństwa prawosławnego i jego postawa miały wpływ na konwersję Stawrowieckiego, który z czasem stał się gorliwym zwolennikiem unii brzeskiej. Powodem do uruchomienia przez niego drukarni o charakterze tzw. wędrującym była niechęć innych typografii do drukowania jego dzieł oraz strach przed represjami. Ostatnim utworem, który wyszedł

---

⁸ Obszar ten, dość krótko należący do Rzeczypospolitej, został dołączony do państwa polsko-litewskiego na mocy rozejmu w Dywilinie, a zgodnie z postanowieniami rozejmu w 1667 w Andruszowie został włączony do Cesarstwa Rosyjskiego. Zob. *Czernihów*, w: *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 1, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880, s. 826-829; *Czernihów*, w: *Drukarze dawnej Polski od XV-XVIII wieku*, z. 6: *Małopolska – Ziemia Ruskie*, oprac. A. Kawecka- Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski, Wrocław 1960, s. 75.

⁹ *Czernihów*, s. 75.

¹⁰ Tamże.

¹¹ *Cyryl Trankwillion Stawrowiecki*, w: *Drukarze dawnej Polski od XV-XVIII wieku*, z. 6: *Małopolska – Ziemia Ruskie*, oprac. A. Kawecka- Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski, Wrocław 1960, s. 213-214.

¹² Mnich prawosławny lub unicki, posiadający święcenia kapłańskie, Zob. *Иеромонах*, w: *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*, ред. К.К. Арсеньев, Ф.Ф. Петрушевский, t. 13a, Санкт-Петербург 1894, s. 648.

¹³ Tamże. Zob. *Иеромонах*, w: *Русский биографический словарь*, t. 8, ред. А.А. Половцова, Санкт-Петербург 1897, s. 662.

¹⁴ Postulatem pozostaje szersze porównanie tekstów wybranych komentarzy do fragmentów Pisma Świętego z *Ewangelií Rachmanowskiej* z podobnymi tematycznie komentarzami, na przykład z *Ewangelií zabudowskiej*, gdyż w *Ewangelií Rachmanowskiej* widoczny jest chrześcijański uniwersalizm i brak ataków na inne wyznania. Szerzej M. Kuczyńska, *Ruska homiletyka XVII wieku. Ewolucja gatunku – Stan badań*, Szczecin 2004.

spod jego prasy, był zbiór pochwał i rozważań religijnych o Trójcy Świętej, Bogurodzicy, świętych i aniołach¹⁵.

Ostatnie dzieło Stawrowieckiego to *Sia kniga nazvannaã Perlo Mnogocënnoe. S"stavlenna Trudolûbiem": prez" Kirila. Trankvëliona, i Prepovëdnika slova B[o]žičã, Arhima(n) dri(t)[a] Černëgovskogo Man[a]s(t)[y]rã: Eleckogo. s" Vsej ež: ohr[o(s)]të Bra(t)[st]va: obše(g) [o] :Mona(s)[ty]rã: Novy pëśni Po(h)valnmi: Trejpersona(l)no(m) bo(z)tvu: O(t)cu i S[y]nu, i D[u]hu s(t): Novo na(s)vët vida(n): zno(v) Druka(r): e(g)[o] zabl[a]goslo(v)[eniem]: i po(z) vo(l)[eniem]: sta(r)[ših] Vmae(t)nos(t)[i]: Monas(t)[y]rã: Če(r)[nihovskom]: Elecko(g)[o], s[ř]vãtoi Prfe]č(i)s)toi ego Vlasnym" Koštom" Roku 1646, septe(m)[briã] dnã 7 M T G, które światło dzienne ujrzało 7 IX 1646 roku. Warto zaznaczyć, że postulaty Stawrowieckiego o wzmocnieniu świadomości religijnej i podniesieniu poziomu intelektualnego duchowieństwa nie były poglądami oryginalnymi. Stawrowiecki już wcześniej sygnalizował problem wynikający z postawy duchowieństwa, niskiego poziomu wiedzy teologicznej i umiejętności kaznodziejskich. Według niego, ówczesni mnisi charakteryzowali się niechęcią do nauki i rozważań oraz nie zgadzali się na łączenie wiedzy teologicznej z postawą moralną¹⁶. Homileta pragnął pobudzić prawosławnego odbiorcę do samokształcenia, poznania Pisma Świętego i katechizmu.*

W zbiorach Biblioteki Narodowej znajduje się jeden egzemplarz¹⁷ dzieła jego autorstwa. Księga *Perlo mnogocënnoe* notowana jest przez liczne bibliografie i katalogi¹⁸, które wyróżniają jej trzy warianty, różniące się od siebie herbem i dedykacją¹⁹. W zbiorach Zakładu Starych Druków nie udało się rozszyfrować wariantu ze względu na duży defekt całego egzemplarza. Z kolei dzieło *Perlo mnogocënnoe* trafiło do Zakładu Starych Druków Biblioteki Narodowej po drugiej wojnie światowej i obecnie wchodzi w skład kolekcji druków cyrylickich posiadających proveniencje Biblioteki Grekokatolickiej Kapituły Przemyskiej²⁰. Potwierdzeniem przynależności księgi do Kapituły jest ekslibris oraz dawna sygnatura (XLIX B.12) tejeż Kapituły na stronie tytułowej. Oprawa jest późniejsza niż samo dzieło. Księga jest oprawiona w półskórek oraz papier marmurkowy, można sądzić, iż oprawa pochodzi z XIX wieku i ma charakter wtórny.

Wspomniane dzieło *Perlo mnogocënnoe* było ostatnim drukiem wydanym przez Cyryla Trankwilla Stawrockiego, bowiem jeszcze w tym samym roku drukarz zmarł. O jego żywej

¹⁵ Корзо М. А., В.Г. Пидгайко, Кирилл Транквилион-Ставровецкий (Безбородый), w: *Православная энциклопедия*, ред. Патриарх Московский и всея Руси Кирилл, т. 34, Москва 2014, s. 530-540.

¹⁶ A. Mironowicz, *Drukarnie bractw cerkiewnych*, w: *Православные офисны wydawnicze w Rzeczypospolitej*, red. A. Mironowicz, U. Pawluczuk, P. Chomi, Białystok 2004, s. 64.

¹⁷ BN SD Cyr. 74; *Katalog Druków Cyrylickich*, poz. 87.

¹⁸ *Perlo mnogocënnoe* występuje m.in. w: И. Каратаевъ, *Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами 1491-1730*, Санкт-Петербург 1861, poz. 530; В.М. Ундольский, *Очеркъ славяно-русскои библиографіи, съ дополненіями А.Ф. Бычкова и А. Викторова*, Москва 1871, poz. 602; Т.Н. Каменева, А.А. Гусева, *Украинские книги кирилловской печати XVI-XVIII вв. Выпуск 1 1574 г. – 1 половина XVII в.*, Москва 1976, poz. 92; K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 31, Kraków 1936, s. 284; И. Свенцицкій, *Каталогъ книгъ церковно-славянскои печати*, Жовка 1908, poz. 509.

¹⁹ Poszczególne egzemplarze tego wydania posiadały następujące karty wariantowe. Wariant A – herb Koreckich i dedykacja poświęcona Samuelowi Koreckiemu, wariant B – z herbem Wiśniowieckich i dedykacją adresowaną Jeremiu Wiśniowieckiemu oraz ostatni wariant, który posiadał tylko epigram na verso karty tytułowej.

²⁰ Biblioteka unicka, działająca do 1946 roku. Po wojnie część swoich zbiorów przekazała Bibliotece Narodowej. Zasadniczy zrąb księgozbioru stanowią księgi cyrylickie drukowane oraz rękopiśmienne. Księgi z BGKP tworzą największy w Polsce zespół ksiąg cyrylickich.

popularności wśród wiernych świadczy ponowne wydanie wyżej wymienionego druku w 1699 roku w Mohylowie, w drukarni Maksyma Woszczanki²¹.

Warto zaznaczyć, iż po śmierci Cyryla Trankwilla Stawrockiego drukarnia przestała działać. Najprawdopodobniej została zniszczona i zrabowana w czasie powstań kozackich²². Na kolejną typografię należało poczekać do 1679 roku. Pod koniec XVIII wieku województwo czernihowskie przechodziło spod zwierzchnictwa Rzeczypospolitej pod panowanie Moskwy, co odwlekało reaktywowanie działalności sztuki drukarskiej. Mimo to współcześni mieli świadomość, że odnowienie drukarstwa w tym regionie jest ważne dla rozwoju oświaty oraz umocnienia nowej struktury polityczno-intelektualnej. Wznowienie działalności typografii czernihowskiej dokonało się dzięki Łazarzowi Baranowiczowi²³, prawosławnemu duchownemu, działaczowi politycznemu oraz poecie. Początkowo był właścicielem drukarni w Nowogrodzie Siewierskim (1674-1679), jednak w 1679 roku postanowił przenieść oficynę do Czernihowa, ponieważ tam przeprowadził i tam przebywał do swojej śmierci²⁴. Początkowo drukarnia została ufundowana w centrum miasta, jednak z biegiem czasu została całkowicie przeniesiona do odnowionego przez Baranowicza klasztoru Świętej Trójcy i św. Eliasza²⁵. Do 1693 roku właścicielem drukarni był Łazarz Baranowicz, który uniezależnił ją od Ławry Pieczerskiej i otrzymał status stauropigii²⁶, dopiero po jego śmierci została przekazana prawosławnemu klasztorowi.

Dość szybko oficyna czernihowska stała się jedną z najważniejszych drukarni na terenie dzisiejszej Ukrainy²⁷. Zarówno drukarnia Łazarza Baranowicza, jak i klasztoru p.w. Świętej Trójcy nie zostały uwzględnione w opracowaniu A. Kaweckiej- Gryczowej *Drukarze dawnej Polski*, ze względu na fakt, że powstanie typografii miało miejsce w trakcie konfliktu polsko-moskiewskiego i walki o te ziemie. Jednak, jak zauważa Maria Błońska, w momencie jej założenia, drukarnie miały charakter polski. Wniosek taki można wysnuć po przeanalizowaniu tematyki drukowanych w nich dzieł. Do końca XVIII wieku, jak również epizodycznie w późniejszym okresie, wydawano druki w języku polskim²⁸, którym sprawnie posługiwał się Baranowski. Do jego śmierci większość wydawanych druków była twórczością samego właściciela typografii, bądź jego przyjaciół. Tak w 1680 roku został wydany przez Baranowicza utwór *Noty pięc Ran Chrystvsowych Pięc. [...] Przez Jaśnie w Bogu Przeiświeconego Jego Mości Oycy Łazarza Barnowicza z Łaski Bożey Prawosławngo Archiepiskopa Czernihowskiego Nowogrodzkiego y wszystkiego Siewierza policzone. A droga*

²¹ Maksym Woszczanka otrzymał zgodę na ponowne wydanie dzieła, pod warunkiem, że usunie wszystkie fragmenty, w których popiera papieża oraz wychwala wiarę katolicką. Zob. S. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 31, Kraków 1936, s. 284; M.A. Корзо, В.Г. Пидгайко, *Кирилл Транквилион-Ставровецкий (Безбородый)*, s. 530-540; A. Mironowicz, *Działalność oświatowa i charytatywna bractwa mohyłowskiego*, „Białoruski Zeszyty Historyczne”, 2012, nr 38, s. 70-84; tenże, *Diecezja białoruska w XVII i XVIII wieku*, Białystok 2008; M. Mironowicz, *Szkoły bractw cerkiewnych na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVII-XVIII wieku*, Białystok 2019.

²² Czernihow, s. 75; Cyryl Trankwillion Stawrowiecki., s. 213.

²³ K. Chodnycki, *Baranowicz Łazarz (1617-1693)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, Kraków 1935, t. 1, s. 273-274.

²⁴ І. Ситий, *Чернігівські стародруки в зібранні Чернігівського історичного музею імені В.В.Тарновського*, „Сіверянський літопис”, 2011, № 3, s. 12-14.

²⁵ Tamże.

²⁶ Я. Ісаєвич, *Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми*, Львів 2002, s. 245-246.

²⁷ І. Ситий, *Чернігівські стародруки в зібранні Чернігівського історичного музею*, s. 13.

²⁸ M. Błońska, *Polonica cyrylickie XV-XVIII wieku*, s. 466-467.

idącym wważaniu y vpatrowaniu Podane Vważaycie y vpatruycie. W Typographiye Monastera S. Troycy Ilińskiego Czernihowskiego. Roku 1680, którego dwa egzemplarze znajdują się w zbiorach Biblioteki Narodowej²⁹. Występuje w katalogach Ivana Karataeva, Vukula Undol'skiego i Tatiany Kamenevej³⁰. Fragmenty tekstu dzieła są przeplatane językiem cerkiewnosłowiańskim, polskim i łacińskim, co świadczy o tym, że autor biegle posługiwał się każdym z nich, przez co trafił do większego grona odbiorców. O silnych więziach z językiem polskim świadczy fakt, że znajduje się dedykacja dla cara Aleksego Romanowicza właśnie w tym języku³¹. Egzemplarze, którymi dysponuje Biblioteka Narodowa, są niekompletne, zarówno w jednym, jak i w drugim z nich są wyraźne defekty w pierwszym liczbowaniu kart.

Kolejny wolumin o sygnaturze BN SD XVII.3.1435 pochodzi z kolekcji tzw. „podworskiej”, a mianowicie z Biblioteki Tyszkiewiczów z Czerwonodworu³², o czym świadczy wpis proveniencyjny. O poprzednim właścicielu nie wiadomo zbyt wiele, ponieważ jego imię zostało zamazane, pozostała data *1679 die vero 23 febrj.* Właściciel pozostawił po sobie liczne notatki na stronie tytułowej, które również są trudne do rozczytania. Na marginaliach książki widoczne są zapiski w języku polskim pochodzące z XVIII wieku i dotyczące tekstu, co wskazuje na korzystanie z księgi i zapewne refleksje nad jej tekstem.

Drugi egzemplarz tego tytułu sygnowany BN SD XVII. 3.4590 został oprawiony w brunatną skórę koźlęcą oraz posiada tłoczenie złocone, prawdopodobnie oprawa pochodzi z XVIII wieku. Druk charakteryzuje się bogatszymi wpisami proveniencyjnymi. Pierwszym udokumentowanym posiadaczem był W. Korotyński³³. Być może posiadaczem druku był Wincenty Korotyński, pisarz i poeta, lub jego syn Władysław Rajmund Korotyński, literat, o czym świadczy zachowana nota na drugiej karcie nieliczbowanej. Autorki *Katalogu Druków Cyrylickich* wskazują, że ta uwaga może pochodzić z XVIII wieku. Dzięki zachowanej proveniencji, znanych jest więcej informacji o kolejnym właścicielu. Był nim męski klasztor bazylianów pod wezwaniem Zaśnięcia NMP w Żyrowicach³⁴, o czym świadczy wpis w języku cerkiewnosłowiańskim z 1758 roku³⁵. Ostatni wpis własnościowy potwierdza, iż księga przynależała do Biblioteki Cesarskiego Uniwersytetu Lwowskiego. Okrągła pieczęć tej biblioteki i ekslibris znajdują się na karcie tytułowej oraz na stronie 91 i 355. Zachowała się również czytelna rękopiśmienna zapiska (modlitwa) na karcie ochronnej w języku łacińskim, zaś na karcie nieliczbowanej trzydziestej drugiej zapisano tekst wierszowany, nawiązujący do treści utworu. Na postawie posiadanych egzemplarzy w magazynie Biblioteki Narodowej

²⁹ BN SD XVII.3.1435; BN SD XVIII. 3. 4590; *Katalog Druków Cyrylickich*, poz. 147.

³⁰ И. Каратаевъ, *Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами 1491-1730*, poz. 880; Т.Н. Каменева, *Черниговская типография, ее деятельность и издание*, poz. 3; В.М. Ундольский, *Очеркъ славяно-русской библиографіи, съ дополненіями А.Ф. Бычкова и А. Викторова*, poz. 962.

³¹ Car nie był zadowolony z dedykacji w języku polskim, jednak autor wytłumaczył to faktem, że na dworze carskim wiele osób posługuje się językiem polskim i jest to jeden z najważniejszych języków Europy. Zob. T. Chrynczewska-Hennel, *Z problematyki wpływów kultury polskiej na rosyjską w XVII wieku*, w: *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, red W. Kreisgeseine, t. 35, Warszawa 1990, s. 107-135.

³² Szerzej na temat kolekcji Tyszkiewiczów z Czerwonego Dworu zob. A. Romulewicz, *Polskie losy biblioteki Tyszkiewiczów z Czerwonego Dworu*, w: *Z badań nad książką i księgozbiorem historycznymi*, red. J. Puchalski, t. 10, Warszawa 2016, s. 183-198.

³³ R. Taborski, *Wincenty Korotyński (1831-1891)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, Wrocław 1968-1969, s. 100-101; S. Herbst, *Władysław Rajmund Korotyński (1866-1924)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, s. 101.

³⁴ Obecnie prawosławny Monaster Zaśnięcia Matki Bożej w Żyrowicach, Białoruś.

³⁵ *Siā kniga est' z biblioteki Monastyra žyrovickago činu s[v]jtago Vasiliā Velikago 1758 Anno podpisana.*

i ich znacznego zużycia można wywnioskować, że jeszcze w XVIII wieku dzieło Łazarza Baranowicza było popularne i bardzo chętnie czytane.

Kolejnym prawosławnym duchownym, którego dzieła były drukowane w drukarni klasztoru p.w. Świętej Trójcy w Czernihowie, był biskup Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego i rektor Słowiano-greko-łacińskiej Akademii Teofilakt Łopatyński³⁶. Zdobył staranne wykształcenie w Akademii Mohylańskiej, dzięki czemu był osobą bardzo wykształconą i początkowo cenioną przez władzę rosyjską. Na początku XVIII wieku Piotr Wielki powierzał mu ważne sprawy o charakterze religijnym lub naukowym, m.in. korektę Biblii. Po zwycięskiej bitwie wojsk rosyjskich nad Połtawą (27 VI/8 VII 1709) Teofilakt Łopatyński odprawił nabożeństwo dziękczynne w pierwszą rocznicę tego triumfu³⁷. W tym momencie rozpoczął się konflikt między carem a duchownym, o czym świadczy zaproszenie Łopatyńskiego do Petersburga, w celu „poprawienia” treści księgi do nabożeństwa³⁸.

Biblioteka Narodowa dysponuje poprawionym egzemplarzem z 1710 roku³⁹, wydanym w Czernihowie. Tytuł dzieła umieszczony został w dwóch miejscach. Na stronie tytułowej znajdują się następujące informacje: *B[o]žieū m[i]lostiū Presvē(t)lějšago i Velikoderža(v) ně[i]šago* *G[o(s)u]d[a]rā n[a]šego C[a]rā i Velikago kn[ā]zā Petra Aleksēviča, vse[ā] Veli kiā i Malyā i Bělyā Rossii Samode(r)žc(a), i proč: sostavisā služba siā bl[a]godarstvennaā Ego C[a]rskago S[vā]šennějšago Veličestva povelieniem” v C[a]rtsvuūšem” Veliko(m) Gradě Moskvě dolžno pěti v” vsāk” god” pervago Septembriā i 27 lúnā; Paki novo v Tŷpografii s(t) Troeckoj Ilinskoj Černěgovskoj roku 1710 Izdadesā. A zaś na karcie 2 w tytule nagłówkowych – *Služba blagodarstvennaā [...] o velikoj B[o]gom” darovannoj pobědě, Na(d) svějskim” korolem” karolom” 12, i voinstvom” ego, Soděannoj po(d) Poltavou, V” lěto 1709 M(s)ca Junia v” 27 den.* Dzieło oprawione zostało najprawdopodobniej w XVIII wieku w papier marmoryzowany, grzbiet zaś w półskórek. Druk jest niekompletny, gdyż brakuje karty tytułowej, a karty 2 do 4 są uszkodzone. Nabożeństwo *Služba blagodarstvennaā [...]* była wymieniona m.in. przez Karola Estreichera i Tatianę Kamenevą⁴⁰. Omawiamy egzemplarz jest częścią klocka introligatorskiego, który pochodzi ze Starego Zbioru, a dokładniej z Biblioteki Ordynacji Krasieńskich.*

Drugi druk z tego adligatu⁴¹ jest również poświęcony odniesionej wiktorii nad Połtawą. Jest to *Synazar” V” čest” i slavu G[o(s)po]da B[o]ga Savaofa na vėkopomnoe proslavlenie B[o]gom” vėičannago, B[o]gom” počennago, B[o]gom” hranimago Presvē(t)lějšago i Velikoderžavnějšago G[o(s)u]d[a]rā n[a]šego C[a]rā i Velikago Kn[ā]zā Petra Aleksieviča, Vseā Velikiā i Malyā i Bělyā Rossii Samoderžca i pro(č): i pro(č): O(t)čestva vse Rossijskago O(t)ca, Malo Rossii Svoboditelā, o preslavnoj pobědě, Ego C[a]rskago S[vā]šennějšago*

³⁶ *Феофилакт (Лопатинский)*, w: *Русский биографический словарь*, t. 25, ред. А.А. Половцова, Санкт-Петербург 1913, s. 457-466.

³⁷ Tamże.

³⁸ Jedną z przyczyn pogarszania się relacji z carem była jego postawa wobec Wojny Północnej i nie uznawania autorytetu cara. Łopatyński był gorliwym prawosławnym, a za największe zło dla chrześcijaństwa uznawał protestantyzm. Zwycięstwo w bitwie nad Połtawą uważał nie za triumf wojsk rosyjskich na czele z Piotrem Wielkim, lecz za zwycięstwo prawosławia nad luteranizmem (była to także przyczyna „poprawienia” nabożeństwa). Kolejną przyczyną był brak poparcia dla reform Piotra Wielkiego.

³⁹ BN SD Cyr. 226 adl; *Katalog Druków Cyrylickich*, poz. 209.

⁴⁰ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, Kraków 1930, t. 28, s. 279; Т.Н. Каменева, *Черниговская типография, ее деятельность и издание*, poz. 57.

⁴¹ BN SD Cyr. 226a adl; *Katalog Druków Cyrylickich*, poz. 210.

*Veličestva B[o]go(m) darovan(n)oj na(d) pregordy(m) svějskim" Korole(m) i nad vsěm" ego voinstvo(m) na genera(l)noj batalii byvšej po(d) po(l)tavoû. M[ěš]cã Iúnã v" 27 i 30 čísle v roku 1709, po vsele(n)noj slavimoj, po služby bl[a]godartven(n)o v Veliko-C[a]rtvuûšem Gradě Moskvě b[o]gomu(d)rě izdan(n)oj, ili kto kogda izvoli(t) napečata(n)nyj sej Sýnazar", izvěstie, ili slovo pohvalnoe, česti v b[o]gospasaemo(m) Gradě Če(r)něgově v Tÿpografii S[ŷ]v[ã]to Troeckoj Ilinskoj tÿpom" miru izãvlen(n)yj Roku 1710⁴². Jak podajã autorki *Katalogu Druków Cyrylickich*, autorem domniemanym tego czterdziestokartkowego dzieła moŷe być Ioan Maksimowič⁴³. Dzieło napisane jest prozã, wyjątek stanowi wierszowane zakończenie. Druk został wymieniony przez Piotra Piekarskiego, Ivana Karataeva oraz Stanisława Estreichera⁴⁴. Trudnoś w odczytaniu mogã sprawiać ostatnie dwie karty, ze względu na ich uszkodzenie.*

Jak łatwo wywnioskować, na terenie byłego województwa czernihowskiego istniało znaczne zainteresowanie sprawami aktualnymi. Drukarnia klasztoru p.w. Świętej Trójcy i św. Eliasza w Czernihowie rozpowszechniała informację o zwycięstwie nad Połtawã pierwszej dekady XVIII wieku. Zwiãzane to było z politykã, którã zapoczątkował Baranowski, a kontynuował Maksimowicz. W odróżnieniu od innych drukarń tamtego okresu drukowały one przede wszystkim dzieła świeckie⁴⁵. Niemniej jednak w magazynie Zakładu Starych Druków znajdujã się dwa druki o charakterze religijnym z tej drukarni.

Pierwszym drukiem jest *M[o]l[it]voslovec" Povsednevnyj, v nem"že Čin" Časov" C[e]l rkovnyh, i pročii(h) sp[a(s)ij]telny(h) m[o]lenij v kratčë izdannij. V Tÿpografii s(t) Tr(o)ecko Ilin: Černěgovskoj. V lě(t)[o] o(t) Ro(ž)[destva] H[risto]jva 1714⁴⁶. Odróżnia się dwa warianty tego druku. W zbiorach Biblioteki Narodowej zachował się wariant B, który posiada herb i dedykację dla Ioana Maksimowiča. Warto zaznaczyć, że tylko Tatiana Kameneva wyodrębnia warianty *M[o]l[it]voslovec"*, ani Piotr Piekarski, ani Ivan Karataev nie podajã o nim ŷadnej informacji. Mimo defektu (egzemplarz jest górã przycięty ze szkodã dla tekstu), moŷna odczytać zapiski własnościowe. Na doklejonej karcie znajduje się rękopiśmienna nota: *1804 goda noãabra 6 dnã pri otezde iz" Kieva v" Vilno dana na pamãt' bratco(m) Pavlom" Danilovičem" Erofeevy(m) gubernskomu sekretaru Timofeu Danilovu Erofeevu. Vozobnovlena 19 sentãbrã 1831 goda v" St. Peterburge. 6 klassa M.D. Erofeev"*. Kolejnym*

⁴² Synaksar – z greckiego *συναξίς* – zebranie/wspólnota lub *συνάγ* – spotykać się razem. W późniejszym znaczeniu ewaluował do terminu spotkania się razem i świętowania chrześcijańskiego święta. W zachodniej kulturze monastycznej odpowiednikiem synaksaru jest collecta. W przypadku druku, wydrukowanego w Czernihowie w 1710 roku, termin synaksar oznacza uroczyste słowo lub pochwałę. Zob. С.А. Давыдова, Т.В. Черторицкая, *К истории синаксаря*, w: *Труды Отдела древнерусской литературы*, t. 47, ред. Д.С. Лихачев, Санкт-Петербург 1993, s. 151-163.

⁴³ *Katalog Druków Cyrylickich*, s. 189; O autorstwie Ioan Maksimowič, mówi również М.А. Сморжевских-Смирнова, «Свои» и «чужие» города в Синаксаре Иоанна (Максимовича): из истории петровских завоеваний в Прибалтике в 1710 году, w: (Не)музыкальное приношение, или *Allegro affettuoso: Сборник статей к 65-летию Бориса Ароновича Каца*, ред. А.А. Долинин, Санкт-Петербург 2013, s. 103-115; Ioan Maksimovic – święty i duchowny Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej, biskup czernihowski. W cerkwi prawosławnej jest znany przede wszystkim z działalności misyjnej i teologicznej. Zob: *Иоанн (Максимович)*, w: *Русский биографический словарь*, t. 8, ред. А.А. Половцова, Санкт-Петербург, 1897, s. 279-280; *Иоанн (Максимович)*, w: *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*, s. 674.

⁴⁴ П. Пекарский, *Описание славяно-русских книг и типографий 1698-1725 годовъ*, Санкт-Петербург 1862, роз. 174; И. Каратаевъ, *Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами 1491-1730*, роз. 1315; К. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 28, s. 110.

⁴⁵ Я. Исаевич, *Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми*, s. 247.

⁴⁶ BN SD Сур. 52; *Katalog Druków Cyrylickich*, poz. 213.

elementem, potwierdzającym posiadanie *Modlitewnika* przez Timofeja Erofeeva, jest złoty napis na grzbiecie: *Molitvoslov" Timofeĭ Erofeeva 6go klassa 1831 god"*. Trzeba zaznaczyć, iż z tego samego roku pochodzi oprawa druku, wykończona czerwonym marokinem z widocznymi złożonymi tłoczeniami⁴⁷. Do zbiorów Biblioteki Narodowej druk ten trafił z Biblioteki Ordynacji Krasieńskich, o czym również świadczą dawna sygnatura (44287) widoczna na wklejce.

Kolejną księgą liturgiczną wydaną w Czernihowie, a obecnie znajdującą się w tym zbiorze jest *Okroih" siręč" osmoglasnik" Tvorenje Pr[e]p[o(d)]bna(g)[o] o(t)ca Ioan(n) a Damaskina, i pro(č)[ih]: sv[ă]tyh" O(t)c"*. *Bl[a]g[o(s)]la[veniem] Āsne v B[o]gu Preos[vă] še(n)nago Ego M[i]l[o(s)]ti G[o(s)]po[d[i]na O(t)ca Antonia Stahovskago M[i]l[o(s)]tiū B[o] žieū Pravoslavnago Arhiepi[s(i)]kopa Černęgo(v)ska(g)[o] No(v)[o]goro(d)skago i vse(g)[o] sęvera. Tšaniem" Vseč[e(s)]tnago G[o(s)]po[d[i]na O(t)ca Germana Kononoviča Arhiman-drita sv[ă]to Troeckago Ili(i)ska(g)[o]: černęgo(v)[a] v Tŷpo(g)[rafii]: Sv[ă]to Troi(c)[koj]: Ili(i)[ckoj]: če(r)ně(g): Vtoroe Izdannij. Roku 1715*⁴⁸. Jest to drugie wydanie dzieła, oprawione w brunatną skórę cielęcą z widocznymi tłoczeniami ślepymi. Zarówno egzemplarz Biblioteki Narodowej, jak i egzemplarze notowane przez bibliografie Estreicherów, Piotra Piekarskiego i Ivana Karataeva nie rozróżniają wariantów. Jedynie Tatiana Kameneva w swoim dziele *Черниговская типография, ее деятельность и издание*⁴⁹ wspomina o istnieniu wariantów, aczkolwiek nie podaje dokładnego opisu kart wariantowych⁵⁰, co utrudnia ustalenie, czy istniały warianty tego dzieła. Podobnie jak i poprzednie dzieło, *Okroih" siręč" osmoglasnik"* należał do kolekcji Biblioteki Ordynacji Krasieńskich, o czym świadczy pieczęć tejże ordynacji zamieszczona na 2 karcie nieliczbowanej. Widoczna jest również proveniencja. Na kartach 2-17 znajduje się wzmianka w języku cerkiewnosłowiańskim: *1722 m(s)ca deka(v)riā dnā 18 rab božii Ioan" kupi(l) siū knigu glagolemuū Še(s)to(d) ni(v) za zo(l)otih" 17 žite(l) lubarskii i ženoū svoeū M[a]rieū za o(t)pušeni gręhov" svoih", do hramu Vo(s)kreseniā H[ri(s)to]va [...] dęālo(s) za č[e(s)]tnago o(t)ca Ioana i za ktitora na imā Danila togož hramu sv[ă]togo. Amin"*⁵¹.

Reasumując powyższe rozważania, należy wciąć pod uwagę, iż przedstawiony zbiór dzieł z drukarni Cyryla Trankwiliona Stawowieckiego i drukarni klasztoru Świętej Trójcy jest zbiorem otwartym. Oznacza to, iż mogą nadal wpływać i wpływają (w postaci darów i zakupów) do zbiorów Biblioteki Narodowej pojedyncze woluminy związane ze wspomnianymi drukarniami. Istotą niniejszego szkicu było pokazanie na tych przykładach działalności obu drukarń oraz zaangażowania ich właścicieli w twórczość, którą upowszechniali dzięki wydawanym drukom. W badaniach każdej księgi istotne są również zapiski własnościowe, ponieważ pozwalają one śledzić obieg księgi tłoczonej czcionką cyrylicką w dawnych wiekach, ustalić zainteresowanie jej treścią i ocenić oddziaływanie na ogół społeczeństwa, w przypadku omawianych ksiąg głównie z terenów wschodnich dawnej Rzeczypospolitej.

⁴⁷ *Katalog Druków Cyrylickich*, poz. 213, s. 191.

⁴⁸ BN SD Cyr. 220; *Katalog Druków Cyrylickich*, poz. 215.

⁴⁹ П. Пекарский, *Описание славяно-русскихъ книгъ и типографій 1698-1725 годовъ*, roz. 284; И. Каратаевъ, *Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами 1491-1730*, poz. 1315; K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 23, Kraków 1909, s. 315.

⁵⁰ Т.Н. Каменева, *Черниговская типография, ее деятельность и издания*, t. 3, s. 224-382, poz. 66.

⁵¹ *Katalog Druków Cyrylickich*, poz. 215, s. 193. Obecnie, cerkiew pod wezwaniem Zmartwychwstania Pańskiego w Lubarze (Ukraina, obwód żytomierski).

Spis starych druków tłoczonych cyrylicą z drukarni czernihowskich

1. *Sia kniga nazvannaâ Perlo Mnogocĕnnoe. S''stavlenna Trudolûbiem'': prez'' Kirila: Trankvĕliona, i Prepovĕdnika slova B[o]žičiâ, Arhima(n)dri(t)[a] Černĕgovskogo Man[a]s(t)[yrâ]: Eleckogo. s'' Vsej ež: ohr[o(s)]tĕ Bra(t)[stva]: obše(g)[o] :Mona(s)[tyrâ]: Novy pĕsni Po(h)valnmi: Treÿpersona(l)no(m) bo(z)tvu: O(t)cu i S[y]nu, i D[uj]hu s(t): Novo na(s)vĕt vĭda(n): zno(v) Druka(r): e(g)[o] zabl[a]goslo(v)[eniem]: i po(z)vo(l)[eniem]: sta(r)[ših] Vmae(t) nos(t)[i]: Monas(t)[yrâ]: Če(r)[nihovskom]: Elecko(g)[o], s[vă]toi Pr[e]čĭ(s)toi ego Vlasnym'' Koštom'' Roku 1646, septe(m)[briâ] dnâ 7 M T G*

[Czernihów], Cyryl Trankwilion Stawrowiecki, 7 IX 1646.

[8 lub 9], 172, [5] kart; 4°.

Proweniencja: [ekslibris:] Es Bibliotheca capituli Ritus graeco-catholici Premisliensis; [sygnatura:] XLIX B.12

Oprawa: tektura, półskórek, papier marmurkowy; XIX wiek.

BN SD Cyr.74 (mf. 93977).

2. *Notii pięc Ran Chrystvsowych Pięc. [...] Przez Jaśnie w Bogu Przeiświeconego Jego Mości Oyca Łazarza Barnowicza z Łaski Bożey Prawosławngo Archiepiskopa Czernihowskiego Nowogrodzkiego y wszystkiego Siewierza policzone. A drogą idącym wważaniu y wpatrowaniu Podane Wważaycie y wpatruycie. W Typographiey Monastera S. Troycy Ilińskiego Czernihowskiego. Roku 1680*

Czernihów, Drukarnia Klasztoru św. Trójcy, 1680.

[42] karty, 355 [właściwie 256] stron; 4°.

Egzemplarz a:

Proweniencja: 1. [na verso karty tytułowej:] Ex libris [zapiska zamazana] 1679 die vero 23 feb[rua]rij [podpis nieczytelny].

2. [Biblioteka Czerwonodworska].

Oprawa: tektura, półskórek, tłoczenie złożone (na grzbiecie); XIX wieku.

Defekt: brak kart [32-33] i [35].

BN XVII.3.1435 (mf. 94158).

Egzemplarz b:

Proweniencja: 1. [na kartach [12-24]: Siâ kniga est' z biblioteki Monastyra žirovickago činu s[vă]tago Vasiliâ Velikago 1758 Anno podpisana.

2. [na karcie [2]: W [lub] M Korotyński – XVIII wiek.

3. [ekslibris:] EX BIBLIOTHECA CAESAREO-REGIAE UNIVERSITATIS LEOPOLENSIS, [z sygnaturą:] B.N.67.462 [I ołówkiem:] XXIV (a) D.40; [na oprawie nalepka] C.R.Bibl. Univ. Leop. 4994 I camel T; [na karcie tytułowej, stronach 91, 355 pieczęć] CR BIBLIOTHEKA UNIVERSITATIS LEOPOLIENSIS.

Oprawa: tektura, skóra kozłowa, brunatna, tłoczenie złożone; XVIII wiek.

Defekt: brak kart [2], i [31-38].

BN XVIII.3.4590 (mf. 94159).

3. *B[o]žieû m[i]lostiû Presvĕ(t)lĕjšago i Velikoderža(v)nĕ[išago] G[o(s)u]d[a]râ n[a]jšego C[a]râ i Velikago kn[ă]zâ Petra Aleksĕviča, vse[ă] Veli[jkiâ i Malyâ i Bĕlyâ Rossii Samode(r)žc(a), i proč: sostavisâ služba siâ bl[a]godarstvennaâ Ego C[a]rskago S[vă]šennĕjšago Veličestva povelieniem'' v C[a]rsvuûšem'' Veliko(m) Gradĕ Moskvĕ dolžno pĕti v'' vsâk'' god''*

pervago Septembriä i 27 Iünä; Paki novo v Týpografii s(t) Troeckoj Ilinskoj Černěgovskoj roku 1710 Izdadesä.

Služba blagodarstvennaä [...] o velikoj B[o]gom" darovannoj pobědě, Na(d) svějskim" korolem" karolom" 12, i voinstvom" ego, Soděanno po(d) Poltavou, V" lěto 1709 M(s)ca Iuniä v" 27 den.

Czernihów, Drukarnia Klasztoru św. Trójcy, 1710.

[2], 3-19, 30-32 [właściwie 22] karty; 4°.

Proweniencja: [na karcie tytułowej pieczęć:] BIBLIOTEKA ORDYNACIJ KRASIŃSKICH; [sygnowana"] 44363.

Oprawa: tektura, półskórek, papier wzorzysty; XVIII wiek.

Defekt: karta tytułowa i karty 2-4 uszkodzone.

BN Cyr. 226 adl. (mf. 94071).

4. Sýnazar" V" čest" i slavu G[o(s)po]da B[o]ga Savaofa na věkopomnoe proslavlenie B[o]gom" věičannago, B[o]gom" počennago, B[o]gom" hranimago Presvě(t)lějšago i Velikoderžavnějšago G[o(s)u]d[a]rā n[a]šego C[a]rā i Velikago Kn[ā]zā Petra Aleksieviča, Vseä Velikiä i Malyä i Bělyä Rossii Samoderžca i pro(č): i pro(č): O(t)čestva vse Rossijskago O(t)ca, Malo Rossii Svoboditelä, o preslavnoj pobědě, Ego C[a]rskogo S[vā]šennějšago Veličestva B[o]go(m) darovan(n)oj na(d) pregordy(m) svějskim" Korole(m) i nad všem" ego voinstvo(m) na genera(l)noj batalii byvszej po(d) po(l)tavou. M[ěšā]cā Iünä v" 27 i 30 čislě v roku 1709, po vsele(n)noj slavimoj, po služby bl[a]godartven(n)o v Veliko-C[a]rtvuušem Gradě Moskvě b[o]gomu(d)rě izdan(n)oj, ili kto kogda izvoli(t) napečata(n)nyj sej Sýnazar", izvěstie, ili slovo pohvalnoe, česti v b[o]gospasaemo(m) Gradě Če(r)něgově v Týpografii S[vā]to Troeckoj Ilinskoj týpom" miru izävlen(n)yj Roku 1710

Czernihów, Drukarnia Klasztoru św. Trójcy, [9 XII] 1710.

40 kart; 4°.

Proweniencja: [na karcie tytułowej pieczęć:] BIBLIOTEKA ORDYNACIJ KRASIŃSKICH; [sygnowana"] 44363.

Oprawa: tektura, półskórek, papier wzorzysty; XVIII wiek.

Defekt: karty 39-40 uszkodzone.

BN Cyr.226a adl. (mf. 94072).

5. M[o]l[it]voslovec" Povsednevnyj, v nem"že Čin" Časov" C[e]rkovnyh, i pročii(h) sp[a(s) i]telny(h) m[o]lenij v kratčě izdannyj. V Týpografii s(t) Tr(o)ecko Ilin: Černěgovskoj. V lě(t) [o] o(t) Ro(ž)[destva] H[risto]va 1714

Wariant B. Czernihów, Drukarnia Klasztoru św. Trójcy, 1714.

[10], 1-178, 180-432 [właściwie 431], [38] kart; ilustracje; 24°.

Proweniencja: 1. [na karcie 1 doklejonej] 1804 goda noābra 6 dnā pri otezde iz" Kieva v" Vilno dana na pamāt" bratco(m) Pavlom" Danilovičem" Erofeevy(m) gubernskomu sekretaru Timofeu Danilovu Erofeevu. Vozobnovlena 19 sentābrā 1831 goda v" St. Peterburge. 6 klasa M.D. Erofeev

2. [tamże pieczęć:] BIBLIOTEKA ORDYNACIJ KRASIŃSKICH; [sygnowana:] 44287.

Oprawa: tektura, marokin czerwony, tłoczenie złocone; 1831 roku.

Defekt: brak [2] karty na końcu; egzemplarz górą przycięty ze szkodą dla tekstu.

BN Cyr.52 (mf. 93864).

6. Okroiĥ” sirčĥ” osmoglasnik” Tvorenie Pr[e]p[o(d)o]bna(g)[o] o(t)ca Ioan(n)a Damaskina, i pro(č)[ih]: s[vă]tyĥ” O(t)c”. Bl[a]g[o(s)la]vniem Āsne v B[o]gu Preos[vă]še(n)nago Ego M[i]l[o(s)]ti G[o(s)po]d[i]na O(t)ca Antonia Stahovskago M[i]l[o(s)]tiū B[o]žieū Pravoslavnago Arĥiep[i(s)]kopa Černĕgo(v)ska(g)[o] No(v)[o]goro(d)skago i vse(g)[o] sĕvera. Tŝaniem” Vseč[e(s)]tnago G[o(s)po]d[i]na O(t)ca Germana Kononoviča Arĥimandrita s[vă] to Troeckago Ili(i)ska(g)[o]: černĕgo(v)[a] v Tŷpo(g)[rafi]i: S[vă]to Troi(c)[koj]: Ili(i)[ckoj]: če(r)nĕ(g): Vtoroe Izdannij. Roku 1715

Czernihów, Drukarnia Klasztoru św. Trójcy, 1715.

[2], 1-156, 158-253, 255-306, 308-310 [właściwie 307], [2] karty; ilustracje; 4°.

Proweniencja: 1. [na karcie 2-17:] 1722 m(s)ca deka(v)riā dnā 18 rab božii Ioan” kupi(l) siu knigu glagolemuu Še(s)to(d)ni(v) za zo(l)otih” 17 žite(l) lubarskii i ženou svoeu M[a]rieu za o(t)pušeni grĕhov” svoih”, do hramu Vo(s)kreseniā H[ri(s)to]va [...] dĕālo(s) za č[e(s)]tnago o(t)ca Ioana i za ktitora na imā Danila togož hramu s[vă]togo. Amin”

2. [na karcie [2] pieczęć: BIBLIOTEKA ORDYNACIJ KRASIŃSKICH

Oprawa: deski, skóra ciełeca brunatna, tłoczenie ślepe; XVIII wiek.

Defekt: brak kart [1-2] na końcu; karta tytułowa i kilka następnych uszkodzonych; karta 297 zachowana fragmentami.

BN Cyr.229 (mf. 93871).

Bibliografia

Źródła drukowane

Свенцицкий И., *Каталогъ книгъ церковно-славянскоу печати*, Жовка 1908.

Estreicher K., *Bibliografia polska*, t. 23-31, Kraków 1909-1936.

Katalog Druków Cyrylickich XV-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Narodowej, oprac. Z. Żurawińska, Z. Jaroszewicz-Pierśławcew, Warszawa 2004.

Пекарский П., *Описание славяно-русскихъ книгъ и типографій 1698-1725 годовъ*, Санкт-Петербург 1862.

Opracowania

Błońska M., *Polonica cyrylickie XV-XVIII wieku, czyli o drukach cyrylickich wydawanych w państwie polsko-litewskim*, w: *Z badań nad dawną książką*, red. P. Buchwald-Pelcowa et al., t. 2, Warszawa, 1993, s. 433-506.

Chodyncki K., *Baranowicz Łazarz (1617-1693)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, Kraków 1935, t. 1, s. 273-274.

Chrynczewska-Hennel T., *Z problematyki wpływów kultury polskiej na rosyjską w XVII wieku*, w: *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, red. W. Kreigseine t. 35, Warszawa 1990, s. 107-135.

Ситий І., *Чернігівські стародруки в зібранні Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського*, „Сіверянський літопис”, 2011, № 3, s. 12-14.

Сморжевских-Смирнова М. А., «Свои» и «чужие» города в Синаксаре Иоанна (Максимовича): из истории петровских завоеваний в Прибалтике в 1710 году, w: *(Не)музыкальное приношение, или Allegro affettuoso: Сборник статей к 65-летию Бориса Ароновича Каца*, ред. А.А. Долинин, Санкт-Петербург 2013, s. 103-115.

Czernihów, w: *Drukarze dawnej Polski od XV-XVIII wieku*, z. 6: *Małopolska – Ziemia Ruskie*, oprac. A. Kawecka- Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski, Wrocław 1960, s. 75.

Czernihów, w: *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 1, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1889, s. 826-829.

- Cyryl Trankwillion Stawrowiecki, w: *Drukarze dawnej Polski od XV-XVIII wieku*, z. 6: *Małopolska – Ziemia Ruskie*, oprac. A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski, Wrocław 1960, s. 213.
- Давыдова А., Черторицкая Т. В., *К истории синаксаря*, w: *Труды Отдела древнерусской литературы*, ред. Д.С. Лихачев, t. 47, Санкт-Петербург 1993, s. 151-163.
- Herbst S., *Władysław Rajmund Korotyński (1866-1924)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, Wrocław 1968-1969, s. 101.
- Иеромонах, w: *Русский биографический словарь*, t. 8, ред. А.А. Половцова, Санкт-Петербург 1897, s. 662.
- Иеромонах, w: *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*, ред. К.К. Арсеньев, Ф.Ф. Петрушевский, t. 13а, Санкт-Петербург 1894, s. 648.
- Иоанн (Максимович), w: *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*, ред. К.К. Арсеньев, Ф.Ф. Петрушевский, t. 13а, Санкт-Петербург 1894, s. 674.
- Иоанн (Максимович), w: *Русский биографический словарь*, t. 8, ред. А.А. Половцова, Санкт-Петербург 1897, s. 279-280.
- Ісаєвич Я., *Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми*, Львів 2002.
- Каменева Т. Н., Гусева А. А., *Украинские книги кирилловской печати XVI-XVIII вв. Выпуск I 1574 г. – I половина XVII в.*, Москва 1976.
- Каратаевъ И., *Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами 1491-1730*, Санкт-Петербург 1861.
- Корзо М. А., Пидгайко В. Г., *Кирилл Транквиллион-Ставровецкий (Безбородый)*, w: *Православная энциклопедия*, ред. Патриарх Московский и всея Руси Кирилл, t. 34, Москва 2014, s. 530-540.
- Kuczyńska M., *Ruska homiletyka XVII wieku. Ewolucja gatunku – Stan badań*, Szczecin 2004.
- Mironowicz A., *Drukarnie bractw cerkiewnych*, w: *Prawosławne oficyny wydawnicze w Rzeczypospolitej*, ред. А. Mironowicz, U. Pawluczuk, P. Chomi, Białystok 2004, s. 52-68.
- Mironowicz A., *Działalność oświatowa i charytatywna bractwa mohylowskiego*, „Białoruskie Zeszyty Historyczne”, 2012, nr 38, s. 70-84.
- Mironowicz A., *Diecezja białoruska w XVII i XVIII wieku*, Białystok 2008.
- Mironowicz M., *Szkoły bractw cerkiewnych na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVII-XVIII wieku*, Białystok 2019.
- Romulewicz A., *Polskie losy biblioteki Tyszkiewiczów z Czerwonego Dworu*, w: *Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi*, ред. J. Puchalski, t. 10, Warszawa 2016, s. 183-198.
- Taborski R., *Wincenty Korotyński (1831-1891)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, Wrocław 1968-1969, s. 100-101.
- Феофилакт (Лопатинский), w: *Русский биографический словарь*, t. 25, ред. А.А. Половцова, Санкт-Петербург 1913, s. 457-466.
- Ундольский В. М., *Очеркъ славяно-русской библиографіи, съ дополненіями А.Ф. Бычкова и А. Викторова*, Москва 1871.